

John Gerring, 2012, *Social Science Methodology: A Unified Framework*, wydanie 2., Cambridge: Cambridge University Press, ss. xxv + 495.

Monografia Johna Gerringa ma ambicje wykraczające poza typowy akademicki podręcznik z zakresu metodologii nauk społecznych. Autor, który jest profesorem Political Science Uniwersytetu w Bostonie, ma ambicje uchwycenia najistotniejszych zagadnień metodologicznych, dzięki którym sformułuje tytułowe „unifikujące ramy” dla stosowanych coraz częściej w badaniach połączeń różnych odmian metod badawczych. Tym samym więc *Social Science Methodology* ma stanowić nową propozycję w toczącej się dyskusji o zasadach tzw. metodologii mieszanej, która w spójny sposób łączy w jednym badaniu metody ilościowe z jakościowymi. Zasadniczą osią dla konstrukcji „unifikujących ram” w monografii Gerringa jest zagadnienie analiz przyczynowych, które łączą analizy jakościowe z ilościowymi. Stanowi to próbę wypracowania stanowiska pośredniego w sporach metodologicznych jako nową propozycję obok znanych już: interpretywizmu, teorii wyboru racjonalnego, poststrukturalizmu, konstruktywizmu, pozytywizmu czy naturalizmu. Te stanowiska, a także własne, Gerring traktuje nie tylko jako propozycje teoretyczne, ale również jako koncepcje procesu badawczego, których implikacją jest plan badań oraz dobór technik badawczych. Jak podkreśla sam autor (s. xxi), mimo zachowania sedna argumentacji, zmiany w stosunku do poprzedniego wydania (z roku 2001) są tak duże i obejmują

niemal każdy akapit tekstu, że w zasadzie należy traktować tę książkę jako całkowicie nową.

Gerring poprzedza swoje rozważania jasnym określeniem najważniejszych założeń, jakie legły u podstaw jego koncepcji. Po pierwsze, zasadniczą jednostką analizy w książce są nauki społeczne. Oznacza to z jednej strony uznanie swoistości tej dziedziny nauki jako odrębnej zarówno w stosunku do nauk przyrodniczych, jak i humanistyki. Z drugiej strony natomiast, oznacza to, że tok argumentacji nie dotyczy jednej tylko dyscypliny (w szczególności politologii, w obrębie której koncentruje się własna działalność badawcza Gerringa), lecz wielu (antropologia, archeologia, zarządzanie, nauki o komunikacji, ekonomia, pedagogika, administracja, zdrowie publiczne, politologia, praca społeczna, socjologia i studia urbanistyczne). „Metodologiczne zagadnienia, przed jakimi stają te dyscypliny – podkreśla Autor – są tak znacząco zbieżne, że zasługują na zunifikowane potraktowanie. [...] ta książka [...] może pomóc przywrócić poczucie wspólnego celu tym, często odosobnionym polom badawczym” (s. xxi).

Drugim założeniem Gerringa jest przekraczanie dotychczasowych barier koncepcji metodologicznych (pozytywizm vs pozytywizm vs realizm; podejście ilościowe vs jakościowe). Dyskusje metodologiczne, prowadzone na wysokim poziomie abstrakcji – które

Gerring uznaje za wysoce niespecyficzne – proponuje zastąpić rozważaniem problemów, umiejscowionych w kontekście, dzięki czemu ogólnikowe określenia typu „jakościowy” czy „ilościowy” będą znacznie bardziej klarowne, a co za tym idzie, jak oczekuje Autor, będą budzić mniejsze rozbieżności.

Trzecie założenie dotyczy stylu książki. Jest ona prezentowana z perspektywy rozumienia sensu planu badań i technik badawczych, stąd też unika podejścia liczbowego, a koncentruje się przede wszystkim na określeniu znaczenia poszczególnych etapów w badaniach oraz wykorzystywanych w nich technik badawczych. Jak podkreśla Gerring, „wiele zagadnień metodologicznych nie ma natury matematycznej; one są zależne od pojęć, teorii, planów badań i innych spraw, które najlepiej jest wyartukułować w języku naturalnym” (s. xx ii). Nie unika jednak odniesień do metod statystycznych, lecz w takich przypadkach zakłada znajomość tych technik przez czytelników, a przynajmniej ich gotowość zapoznania się z nimi.

Czwarte założenie dotyczy ukierunkowania praktycznego rozważań prezentowanych w książce. Dlatego też przedmiotem uwagi są przede wszystkim rozstrzygnięcia kwestii metodologicznych, natomiast argumentacja za nimi prezentowana jest ubocznie, by nie rozpraszać uwagi czytelnika, np. w przypisach lub nawiasach. Książka zawiera także wiele syntetyzujących elementów, jak zestawienia tabelaryczne czy słownik, które mają ułatwić szybki dostęp do zaprezentowanych treści.

Ostatnim założeniem jest uwzględnienie szerokiego kontekstu historycznego i intelektualnego, sięgającego *Systemu logiki* Johna S. Milla, a nawet w niektórych przypadkach *Organonu* Arystotelesa. Gerring uznaje, że w przeciwieństwie do nauk przyrodniczych, natura procesu badawczego w naukach społecznych nie ulega istotnym zmianom pod wpływem wprowadzania kolejnych metod i technik badawczych, które same są przedmiotem polemiki i uzasadnienia. Jak pisze Autor *Social Science Methodology*: „Jestem przekonany, że wykonanie dobrej pracy w naukach społecznych wymaga więcej niż tylko opanowanie zbioru technik. Wymaga zrozumienia, dlaczego te techniki działają, dlaczego jedno podejście może być właściwsze niż inne w rozwiązaniu danego zadania oraz jak dane podejście można zaadoptować do różnych sytuacji badawczych. Dobra praca w naukach społecznych jest z konieczności pracą twórczą, a praca twórcza wymaga szerokiego ugruntowania” (s. xxiii).

Strukturę obszernej monografii Gerringa wyznaczają cztery części: „Ogólna”, „Opis”, „Przyczynowość” oraz „Wnioski”, które łącznie obejmują czternaście rozdziałów. Rozdział pierwszy „Zunifikowane ramy” poprzedza część pierwszą książki i koncentruje się na charakterystyce przyjętego w niej podejścia, a w szczególności na zaprezentowaniu omówionych wcześniej założeń.

Ogólna część pierwsza obejmuje trzy rozdziały. Pierwszy z nich podaje ogólne wskazówki związane z celami

badań, wśród których Autor książki wyróżnia dwa zasadnicze: odkrycie (ang. *discovery*) oraz uzasadnienie (ang. *appraisal*). Po ich ogólnej charakterystyce, przechodzi następnie do omówienia czynników determinujących wybór pytania badawczego, a także sformułowania hipotezy badawczej. Pozostałe dwa rozdziały tej części dotyczą, kolejno, argumentów oraz analiz. Argumenty, zdaniem Gerringa, już od czasów starożytnych wyznaczają logikę nauk społecznych, a w szczególności argumenty przyczynowe, które posiadają duży walor eksplanacyjny. Autor *Social Science Methodology* odnosi pojęcie argumentów także do wyższych poziomów rozważań w naukach społecznych, jak teorie makro-poziomu, ramy teoretyczne oraz paradygmaty, teorie meso-poziomu czy modele. Niezależnie od tego, na jakim poziomie sformułowane są argumenty, mają one, zdaniem Gerringa, wspólny zestaw „formalnych” („ponad-empirycznych”) dezyderatów, do zrealizowania których powinny zmierzać: prawda, precyzja, ogólność, ograniczoność, oszczędność, spójność, współmierność i istotność.

Zagadnienie analizy argumentów w naukach społecznych Gerring odnosi przede wszystkim do ich empirycznej weryfikacji. Koncentruje się zasadniczo na zagadnieniu kryteriów, jakie powinien spełniać dobry plan badań. Obejmują one: dokładność (różne odmiany trafności i precyzji), próbkowanie (reprezentatywność, rozmiar, poziom analiz), kumulatywność (standaryzacja, powtarzalność, przej-

rzystość) oraz dopasowanie teoretyczne (trafność teoretyczna, podatność na ostre testy empiryczne, partycja).

Część druga książki rozwija zagadnienie argumentów deskryptywnych, które Autor książki wyróżnia jako najważniejszy – obok przyczynowych – rodzaj argumentów. Uznaje je za odrębny i niezależny rodzaj argumentów, które w nauce pełnią istotne funkcje, niezależnie od argumentów przyczynowych. Gerring uznaje je za istotny instrument konceptualizacji badanego zagadnienia, jego pomiaru, a także pozyskiwania danych. Dlatego też nie można, jego zdaniem, traktować ich tylko instrumentalnie, podporządkowując funkcji eksplanacyjnej argumentów przyczynowych. Ta część książki obejmuje trzy rozdziały. Pierwszy poświęcony jest problematyce pojęć i konceptualizacji badanego zagadnienia. Za kluczowe dla formowania pojęć empirycznych w naukach społecznych Gerring uznaje siedem kryteriów konceptualizacji: oddźwięk (znajomość), zakres (dziedzina), spójność, płodność, zróżnicowanie, użyteczność przyczynowa oraz operacjonalizacja. W tym fragmencie rozważania Autora książki w niewielkim stopniu wykraczają poza dyskusje z przełomu ubiegłego stulecia i nie odnoszą się do nowszych koncepcji filozoficznych czy kognitywistycznych, które doprowadziły do – niekiedy radykalnego – zrewidowania tradycyjnych teorii pojęć, zwłaszcza prostych zależności między intensją a ekstensją pojęć.

W kolejnym rozdziale, poświęconym argumentom deskryptywnym,

Gerring omawia zagadnienia, których zwykle nie wiąże się z zagadnieniem argumentów, a mianowicie: wskaźniki, syntezy, typologie i skojarzenia. Stanowią one, jego zdaniem, cztery najważniejsze odmiany argumentów deskryptywnych. Wskaźniki odróżnia od pozostałych argumentów jednowymiarowość, a syntezy – obejmowanie tylko jednej kategorii (mimo zróżnicowania atrybutów poszczególnych elementów tej samej kategorii). Gerring nie odróżnia typologii – nawet w sensie Weberowskim – od klasyfikacji, traktując tę pierwszą jako „wielowymiarowe kategorie, które są wzajemnie rozłączne, wyczerpujące i określone przez jednorodne zasady” (s. 142). Skojarzenia (trendy, sieci, korelacje), czwartą kategorię Gerringa, wyróżnia natomiast „komponent silnie probabilistyczny”. Drugą część *Social Science Methodology* zamyka rozdział poświęcony pomiarowi, a w szczególności kryteriom oraz strategiom pomiaru.

Trzecia część książki poświęcona jest drugiemu z podstawowych rodzajów argumentów w naukach społecznych, a mianowicie argumentom przyczynowym. Oprócz wprowadzenia podstawowych pojęć, Gerring uzupełnia, nieco skrótowo wyrażoną, listę dezyderatów – oprócz wymienionych wcześniej ośmiu, wspólnych dla wszystkich rodzajów argumentów – które powinny spełniać argumenty przyczynowe: jasność (jednoznaczność), manipulowalność, separacja, niezależność, wpływ oraz mechanizm. Kolejny rozdział tej części poświęcony jest empirycznej analizie argumentów.

Po omówieniu podstawowych rodzajów efektów przyczynowych (wyróżnionych z uwagi sposób ich pomiaru), Autor wylicza i charakteryzuje trzynaście wybranych odmian argumentów przyczynowych, które sumarycznie prezentuje w tabeli (s. 226). Warto zwrócić uwagę, że tej charakterystyce punktem wyjścia jest rekonstrukcja Millowskich analiz przyczynowych w kategoriach warunku koniecznego i wystarczającego, a następnie ich odniesienie do planu badań. W ten sposób wspomniane już nawiązania do analiz statystycznych nadają solidne ugruntowanie w intuicyjnym sposobie posługiwania się relacjami conceptualnymi między poszczególnymi pojęciami występującymi w niekiedy dość złożonych zależnościach przyczynowych. Kolejne dwa rozdziały tej części omawiają praktyczne sposoby wykorzystania poszczególnych odmian zależności przyczynowych w tworzeniu planu badań, randomizowanych i nierandomizowanych. Część trzecią zamyka rozdział krótko charakteryzujący alternatywne – w stosunku do przyjętego w książce – sposoby conceptualizacji zależności przyczynowych.

Ostatnia, podsumowująca część książki obejmuje dwa rozdziały. Pierwszy poświęcony jest zagadnieniu jedności i pluralizmu. Zasadniczym jego celem ma być charakterystyka zaprezentowanego w pozostałych częściach książki podejścia na tle „wojen paradygmatów” w naukach społecznych: podejście ilościowe a jakościowe, modele zachowania kulturowe a racjonalistyczne, różne podejścia

do przyczynowości (pozytywizm, potencjalne wyniki, mechaniczne, pluralistyczne). Gerring stara się wykazać, że na poziomie szczegółowych pytań badawczych i realizacji procesu badań różnice między poszczególnymi podejściami rozmywają się i znacznie łatwiej uzyskać tu konsensus niż na abstrakcyjnym poziomie „etykiet filozoficznych”. Uwagi Autora *Social Science Methodology* – mające w zasadzie charakter swobodnego komentarza na marginesie wcześniej zaprezentowanych treści z odniesieniem do stanowisk alternatywnych – są jednak zbyt ogólnikowe, żeby faktycznie zrealizować zapowiedź przekroczenia granic, jakie dzielą zwolenników poszczególnych paradygmatów w naukach społecznych w kontekście praktycznej realizacji przedsięwzięć badawczych. Podobny charakter ma również zamykający książkę rozdział „Ustanawianie standardów”, który

wbrew tytułowi i nagłówkom również zawiera dość swobodny tok wypowiedzi Gerringa. Jednym z podjętych tematów jest zagadnienie metod mieszanych, które w obecnym stanie dyskusji ma zbyt zaawansowany charakter, by luźne pomysły Autora książki posłużyły do znalezienia praktycznych rozwiązań w badaniach.

Z pewnością jednak książka *Social Science Methodology* stanowi cenny podręcznik z zakresu metodologii nauk społecznych, który w oryginalny sposób systematyzuje najistotniejsze zagadnienia metodologiczne w zunifikowanej perspektywie dyscyplin społecznych. Uporządkowanie tematyki konceptualizacji, argumentów deskryptywnych i przyczynowych stanowi zauważalne *novum* na tle dotychczasowej literatury, jednak konieczne są dalsze szczegółowe opracowania, które zrealizują ambitny projekt „zunifikowanych ram” dla nauk społecznych.

Paweł Kawalec